

GIMES KATALIN "MIÉRT NEM LETTÉL SZÁRNYAS OLTÁR?"

Albert Gábor: ...mi pedig itt maradtunk

Kis könyv, tíz rövid fejezet, mindegyiket arányaiban nem is oly rövid tartalmi Összefoglalás vezeti be. Ezzel a formai megoldással régi-régi olvasmányokat, a Tom Jones-t, a Gil Blas-t - hajdani önfelelt könyvbe merüléseket - idéz fel. Ez is a posztmodern grimasza volna a múltnak, a XVIII. századi és későbbi, tetszés szerint süríthető-bővíthető kalandregényeknek? Vagy csúfondáros kínálat volna: tessék parancsolni, lesz itt miről olvasni?! Albert Gábor ezekben a kurzív tömörrékekben sem csap be bennünket: stílusosan pontosan jelzi, mit kapunk, mit várhatunk.

Mit is? A fieldingi, le sage-i pikareszk késői utódjáról nem lehet szó, ha csak a régi pesti vicc értelmében nem (- *Mondja, maga miért nem disszidált? - Kalandvágyból.*), hiszen hősei - az egy Bruck Robit kivéve - "pedig itt maradtak". S még akkor sem mai pikareszk, ha a fantázia azokban az időkben nehezen előzhetette meg a valóságot".

Inkább egy újabb "nyavalygás" könyvet kapunk, melyet a "bosszankodó olvasó" akár tűzre vehet, ha lenne még igazi tűz. A kifejezések nem tölem származnak: maga a szerző használja őket. Distanciája saját művétől és hőseitől dicséretére válik, de talán ez csupán.

Valóban, az allegorikus neveket viselő hősei, az Alanyi Költő (a főszereplő és egyúttal maga az író), az Esztéta, a Tanár, a Mester, a Doktor, Anonymus, a történéző, a Bíró mint értelmiségiek s a föl-fölbukkanó többi figura, a nem véletlenül kevésbé allegorikus nevek: Négus, Józsi, Juszf, a valahai zseké, "Öregem", Buli, Márton, Dinók Pille, Matild, a húsfarony és Ajándék, három nő a sok vagy nagyon sovány, vagy nagyon kövér nőnemű között - többé-kevésbé szenvednek vagy inkább szenvednek, és bizony nyavalyognak.

Föltehetjük a rossz kérdést: vajon miért? A haldokló Alanyi Költő úgy érzi, mások nem vállalt szenvedéseit: *"Talán mégiscsak többet kellett volna törődnie guláfos megjárta barátjával, azokkal, akiket az egyetemi padból emeltek ki mellőle, és öt vagy tíz év múlva keveredek elő, ... Saját lelki nyavalyáiba burkolózva mit tudott azokról, akiket elűztek a Felvidékről... mit tudott az agyonhallgatott Erdélyről, az ott élő magyarokról... hogy Magyarországon az anyaméh lassan temetővé változott, hogy a falvak haldokolnak, a város pusztul, az emberek igazi célok nélkül hajszolják halálra magukat... Mikor saját lelki nyavalyáimba burkolóztam, értük szenvedtem, helyetük siránkoztam és kínoztam magam... Így lettem én egy velük az együtt nyavalygásban."*

Úgy gondolom - vitatkozva a szerzővel és alteregójával, a költővel -, bár az ifjabb s még inkább az idősebb szereplőknek, Albert kortársainak, végigélvén a XX. századot - háborúival, forradalmaival, üldöztetéssel, lágerrel, az egyszerre szimbolikus és nagyon is konkrét fekete autókkal, csaldást jelentő rendszerváltozással - valóban lenne okuk szenvedni, "nyavalyogni", mégis Balázs Béla óta tudjuk: *"Az világ kinn haddal van tele,/De mi nem abba halunk bele."* Igen, sokkal inkább személyes nyomorúságunkba, kiserőségeinkbe, kiürült szerelmeinkbe, gyavaságunkba; a Mester abba, hogy papírunkat végez a kétkézi, ám örömet jelentő, alkotó restauratori helyett, a költő az olyan kinzóan gyönyörű verssorokba, mint ez: *"Mi voltál hói, mit akartál, mért nem lettél szárnyasoltár?"* A latin közmondásokat előszeretettel idéző Tanár a gyengeségébe, amihez legalább volt bátorsága, mert igaza van az írónak: olykor ahhoz is kell merészség, hogy merjünk gyengének mutatkozni. Egész fejezet, a *Kaleidoszkóp* című sorolja fel, hogy a Mester és a Tanár mi mindennel nem tud mit kezdeni. Ki ebbe, ki abba hal bele, ürül ki nem csupán átvitt, hanem valós értelemben is: hiszen itt van Négus érszükülete, a költő krakógásából mindvégig sejtethő gégerákja, a Tanár és az emigráns Bruck autóbalesete.

Egyedül talán a Guruval lágerből szabaduló, öngyilkossági gondolatokat fontolgató, később poétává lett kamasz nem hal meg (akkor, két évvel a szabadulás után): szuicid vágyait jól ismeri a pszichológia, de a lágerirodalom is; ún. Spat-reakció ez, késői rádöbbenés a feldolgozhatatlanságra. Megírta ezt már Elias Canetti *A túlélő* című esszéjében és Primo Levi is a Fenyvernagyvadás-ban vagy az *Akik odavesztek és akik megmenekültek* című írásában. Hozzátehetjük, hogy Levi több mint negyven évvel Auschwitz után, 1987-ben, Paul Celan, a *Halállúga* kiváló költője, 1970-ben vet önkezébe véget életének. "Ott kinn talán még lehetett volna *okom*" - mondja értetlenkedve a fiú. Éppen erről van szó: az "ok" elmúltával nehezedik elviselhetetlen súlyra a túlélőre a múlt és a jövő. Albert Gábor tehát ezzel nem tesz új felfedezést, azzal viszont tud novumot adni, hogy az ifjú életöröm, a világ teljességének befogadási vágya, az az állapot, amikor *ülcsordulok önmagamon*, vezetne ahhoz a - nem a kétségbeesés szülte - gondolathoz, hogy halálunkkal csak a világ teljességéhez teszünk hozzá.

A pisztoly tehát mégsem dördül el, hihetően nem gyavaságból, s az Alanyi Költő végigéli életét. S ha már a könyv "halálairól" beszélünk, meg kell említeni a Mester falusi anyjának naplóját - egyébként a könyv egyik legélvezetesebb része -, melyből kiderül, az öngyilkosság egy közösségen belül divattá (!) válhat, az élethez való ragaszkodás nem mindig és nem mindenütt egyformán erős, a halál sokkal természetesebb és elfogadottabb lehet, mint a mi kultúránkban. *"Nem félek a haláltól. A nép nem fél. Természetesnek veszik, s ha már nem tudnak dolgozni, félreállnak, helyet adnak a fiataloknak..."* Az öngyilkosság mint követendő minta és divat sem új felfedezés - ezt a jelenséget a szociálpszichológia ismeri jól Goethe Wertherének hatása óta.

Albert hősei, ha nem is húzzák meg a ravaszt, nem fogadják meg a descartes-i intelmet sem: *Soha ne sopánkodj!* A fő "sopánkodó" maga az Alanyi Költő, de hihetünk-e neki, hogy más emberek, sőt népcsoportok szenvedéseit magára véve szenved ő alapjában? Az alanyi költők poézisének és életének középpontjában ők maguk állnak, ők az alanyai verseiknek, ettől alanyi költők ők. De végső soron alanyi költők vagyunk valamennyien, individuumunkba zárva, s csak egy-egy, hozzánk közel álló embertársunk szenvedéseit többé-kevésbé fölállalva. A Mester figurája ettől hiteles: bár egyszer kínlódva megteszi (persze, megteszük, hiszen "jól neveltek" vagyunk, hiszen így illik), ódzkodik a nyomorék Négust meglátogatni, fél a kórházától, fél látni barátai nyomorúságát, fél saját részvététől s a részt vevéstől is mások életében. Büntudat is győtri anyja halála miatt is, mert magára hagyta.

A helyszínek többnyire múltidézők, borongós ós borozgatás társas Összejövetel: a Tisza-parti táboriúttól a lábát vesztett Négussal és hú "szolgálójával", Józsival töltött, nyomasztó estén át az érettségi találkozóig. A legalkalmasabb színterek ezek a szembe- és visszánézésre s a kilátástalan előretekintésre, gyónásra, földi nyomorúságaink kiéleződésére.

Alanyi Költőnk kivétel volna? Ő valóban nem magát siratja? Sorában akaratlanul apját, az "Öregemet" mintázza, aki mindig a prészában fogadta szeretőjét, s akit persze "fájós lábú" felesége ott sosem látogatta meg. Ezért vitte neki az ebédet mindig a fiú, aki kamaszként alig-alig érti, mi történik körülötte, aztán felnőttként megismétli ezt a kettős kötődésű életét. Ő is attól szenved inkább, hogy vergődik Linda, a felesége és az Ajándéknak nevezett fiatal szerelme között, s talán bűnösen nem tud hazudni egyikőjüknek sem. De nem csak ettől szenved. Bár a regény visszatérő ovidiusi mondata: *"bene qui latuit bene vixit, azaz 'az élt jól, aki jól rejtőzködött, ennek ellentmondani látszik a felismerés: 'akt elrejtőzik, az élő a világ is elrejtőzik.'"* A rejtőzködés mint élestratégia nem válik be, sőt újabb károk forrása. De végső soron legfőbb számára Alétheia hiánya, a megvaláhlathatalan Alétheiáé, ahol öröm az élet, ahol talán származás oltár is lehetett volna... Bevallva-bevallatlanul Albert maga az Alanyi Költő, vagy úgyis mondhatnánk Ő könyvének alanya, aki olykor kilép szerepből, és énként, egyes szám első személyben szólal meg, vagy írónként jelenik meg. Kideríthetetlen, hogy ez az érdekes váltás a második fejezetben tudatos írói fogás vagy az idézőjelek elhagyása szerkesztői mulasztás: sajnos ez utóbbira kell gyanakodnunk, oly sok a hiba, a pongyolaság a könyvben. Nem kívánom felsorolni a számtalan vessző-, helyesírási és/vagy nyomdahiabát, ez lehetetlen volna, mert minden oldalra jut négy-öt; csak egyet jegyzek meg: szerkesztői kötelesség lett volna Francis Jammes verse magyarítójának megadni a nevet.

"Az élet szereplőit... Párkák sodorta. . . . Fonalak fűzik egymáshoz" - jegyzi meg az író, s ilyen fonalakkal fűzi össze epizód szereplőinek sorsát, vagy ahogy egy helyütt nevezi e színörömbel színorsorsót is. Ebben kiváló Albert: sorsok, személyiségek, típusok felvillantásában, de egyúttal ez fogatékossága is: nem tud, nem akar mélyebbre hatolni. Eldönthetetlen: laza novellafűzér, regény vagy regényesített esszé-e a ...mi pedig itt maradtunk.

Felskicceli a sorsokat,, de mint láttuk az olykor nagyon eredeti és költőien megfogalmazott, máskor azonban szinte banális gondolatokat is: ennyiben gondolati próza az övé. Sőt nem mentes a politikától sem. Nem ismertem Albert Gábor politikai nézeteit, most úgy gondolom, *sajnos már* ismerem. Miért sajnos? Nem azért, mert nem értek egyet vele, hanem mert úgy gondolom, egy szépírónak nem kell, sőt nem szabad világnézetét hirdetnie. Annál persze Albert finomabb, semhogy ezt közvetlenül tegye, de azt is soknak érzem, ahogy közvetve, főleg Anonymus százába adva gondolatait, politizál. Szó esik - valljuk be, Albert stílusához méltatlanul laposan - a "jó öreg Marx Károly bátyáról", arról, hogy a kommunisták vagy hülyék, vagy gazemberek, harmadik lehetőség nincs - így a kategorikus kijelentés. Hallhatunk elméleti fejtegetést a hatalom és az uralom különbségéről, említés történik egy "meggondolatlan" fiatalemberről (Orbán Viktor), a négy korszakfordító és sokat vitatott temetéséről, illetve újratemetésről (Nagy Imre, Kádár, Horthy, Antall), valamint egy beteg színésről (Madaras József). Feltehetően a meg nem nevezettek neveit: csak hogy éreztessék, én és mi, itt és most, tudjuk és értjük ezeket a rejtjelezéseket, számunkra valóban sorsfordító, nagy jelentőségű események ezek. De vajon két országgal odébb és tíz-húsz év múlva értik-e? (Kráter Kiadó, 1996.)